

Eva Pechová  
UK FF, obor vietnamistika  
Hanoj, 2003

## **Hanoj ve 20. a 30. letech XX. Století**

(132. Kapitoly z dějin Vietnamu 20. století  
133. Kult. a polit. problémy Indočíny 20. století)

<b>1</b>	<b>ÚVOD</b> .....	<b>3</b>
1.1	HISTORICKÝ ÚVOD.....	3
1.2	CÍL PRÁCE.....	3
<b>2</b>	<b>VZHLED MĚSTA</b> .....	<b>4</b>
2.1	VELKOLEPÉ ARCHITEKTONICKÉ PLÁNY, VÝSTAVBA PŘED ROKEM 1920.....	4
1.2	INDOČÍNSKÝ STYL.....	5
1.3	VLASTNICTVÍ PŮDY.....	7
<b>2</b>	<b>POPULACE</b> .....	<b>8</b>
2.1	VIETNAMSKÉ OBYVATELSTVO.....	8
2.2	EVROPANÉ.....	9
2.3	ASIATÉ.....	10
<b>3</b>	<b>KULTURNÍ ZMĚNY A RADIKÁLNÍ Hnutí</b> .....	<b>11</b>
<b>4</b>	<b>ZÁVĚR</b> .....	<b>13</b>
<b>5</b>	<b>PŘÍLOHA</b> .....	<b>14</b>
5.1	ABECEDNÍ SEZNAM SOUČASNÝCH NÁZVŮ NEJZNÁMĚJŠÍCH ULIC V HANOJI A JEJICH JMEN ZA FRANCOUZSKÉHO PROTEKTORÁTU.....	14
5.2	FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA (SOUČASNÝ VZHLED NEJZNÁMĚJŠÍCH BUDOV POSTAVENÝCH V INDOČÍNSKÉM STYLU)15	
<b>6</b>	<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY</b> .....	<b>16</b>
6.1	KNIHY.....	16
6.2	ČASOPISY.....	16

# 1 Úvod

## 1.1 Historický úvod

Hanoj byla od roku 1885 centrem tonkinského protektorátu, sídlem francouzské správy (od roku 1888) a roku 1902 se stala hlavním městem pěti částí Indočíny – Tonkinu, Annamu, Kočínčíny, Laosu a Kambodži. Za doby působení Francouzů v Indočíně bylo mnoho měst, stejně jako Hanoj, výrazně přebudováno (Phnom Penh, Hue (*Huế*))<sup>1</sup>, anebo dokonce kompletně vystavěno (Saigon (*Sài Gòn*), Haiphong (*Hải Phòng*)). Stejně jako se měnila architektonická tvář měst, byla vytvořena jejich nová správa, ovlivněn životní styl i vkus obyvatelstva, bylo zasaženo do kulturního vývoje. Hanoj 20. a 30. let dvacátého století byla nazývána Paříží východu, považována za sídlo koloniální elegance a překotného technického pokroku. Stále však zůstala i městem vietnamského obchodníka, řemeslníka, žebráka a také lůnem radikálních myšlenek a centrem „protikoloniálně“ zaměřených intelektuálů.

## 1.2 Cíl práce

První část práce přibližuje vzhled Hanoje od počátku 20. století do třicátých let a představuje architektonické trendy a plány, kterými byl vzhled koloniálního velkoměsta měněn.

Další kapitola je zaměřena na skladbu hanojského obyvatelstva, na jeho každodenní práci i zábavu. Rozebírá život původních vietnamských obyvatel, ale popisuje i koloniální „svět“ evropských rezidentů.

Poslední část je věnována kulturní situaci hlavního města a smýšlení vietnamských intelektuálů i novinářů té doby a naznačuje problémy a odpor, se kterým se francouzská administrativa musela potýkat.

Práce je doplněna o seznam názvů hanojských ulic, pod kterými byly známy ve 20. a 30. letech, a o fotografickou přílohu zachycující současný vzhled budov vystavěných v indočínském stylu, v němž se skloubil vietnamský a francouzský vkus počátku 20. století.

---

<sup>1</sup> Vzhledem k tradičním problémům, se kterými jsem se potýkala v souvislosti s přepisem vietnamských jmen do češtiny a jejich skloňování, jsem se rozhodla pro následující postup: všechna jména uvedená v této práci jsou přepsána podle ustálených zvyklostí do češtiny, tedy bez tónů a ostatních diakritických znamének, a skloňována podle českých pravidel. Objeví-li se název v práci poprvé, je v závorce uveden vietnamský ekvivalent.

## 2 Vzhled města

### 2.1 Velkolepé architektonické plány, výstavba před rokem 1920

Už od počátku měli Francouzi v úmyslu přetvořit Hanoj na koloniální velkoměsto s velkolepou architekturou. Důvody, které vedly Francouze k politice drahé, nerozumné a velikášské výstavby, byly prozaické: Hanoj měla poskytovat francouzským rezidentům, kterých bylo čím dál více, veškerý komfort, důstojné bydlení a také náležité reprezentativní budovy. Francouzi měli v úmyslu nejen vystavět nové části města, ale i přeměnit původní centrum metropole. V obchodním jádru Hanoje, jehož základy vznikem spadají do XVII. století, byly tři čtvrtiny současných domů vybudovány či přebudovány mezi léty 1900 a 1945. Svou charakteristickou tvář tedy Hanoj získala díky francouzským koloniálním architektům a vietnamským dělníkům během prvních padesáti let XX. století. Naopak do okrajových čtvrtí Hanoje, kde Francouzi nežili, tato nová architektura téměř nezasáhla, a přestože urbanistické plány na přebudování předměstí existovaly, nikdy nepřekročily brány pařížských výstav a projekčních kanceláří. Vzhledem k tomu, že v obchodně nejčilejší části Hanoje (mezi citadelou a řekou) bylo kromě hustého osídlení vietnamského obyvatelstva i dosti špíny a odpadků, neměli Francouzi možnost a pravděpodobně ani chuť se zde usídlit, a tak začali v přílehlých částech centra města budovat hustou síť nových ulic (v roce 1897 měla tato síť 46 km, v roce 1905 téměř 81 km, v roce 1939 už 144 km)<sup>2</sup>.

Po příjezdu prvního civilního guvernéra Paula Berta v roce 1886 rozhodla správa města vystavět v jižní části centra velký východo-západní bulvár – ve své době nazývaný „hanojská Champs-Élysées“, jinak oficiálně pojmenovaný podle samotného guvernéra (dnešní ulice Trang Tien (*Tràng Tiền*)). Byla tak definitivně vybrána cesta, jakou se ubírali hanojští architekti dalších padesát let: v Hanoji se začaly velkoryse stavět prostorné rovné ulice po vzoru evropských metropolí.

První čistě francouzská čtvrť vznikla na konci XIX. století (osamocené koloniální domy byly vystavěny už kolem roku 1883) na zelené louce v jižní části města. Na místě někdejší zavezené bažiny vyrostla čtvrť rozdělená na šachovnici ulicemi francouzských i vietnamských jmen: Rollandes, Carreau, Gambetta, Dong Khanh (*Đông Khánh*), Gia Long (*Gia Long*), Jaureguiberry a dalšími. Tato část centra Hanoje začala být zanedlouho nazývána pho tay (*phố tây*) - ulice „Západňáků“. Opakem byly pho ta (*phố ta*) - (naše ulice), které byly soustředěny na sever od Malého jezera (dnes Jezero navraceného meče). Na začátku XX. století vznikla další francouzská čtvrť na půdě kolem ruiny citadely (zdemolované v letech 1894-1897), tato část Hanoje je dnes známa jako diplomatická čtvrť. Dále se život boháčů částečně přesunul i do nových čtvrtí na severu města podél ulice Grand Bouddha (dnešní Quan Thanh (*Quan Thánh*)).

S výstavbou nového koloniálního velkoměsta docházelo k necitlivé a krátkozraké likvidaci původních historických památek: byla zbořena pagoda Vděčnosti nebesům (na jejím

---

<sup>2</sup> Philippe Papin: Histoire de Hanoi, str. 235

místě byla vystavěna pošta), byl rozkouskovan táborem úřednických zkoušek, symbol vzdělávání a konfucianismu, a jeho hradby byly použity k vystavění paláce reprezentantů města Hue blízkých francouzským úředníkům - později se tento palác stal sídlem obchodní komory a poté Národní knihovny<sup>3</sup>. Nakonec byly zničeny i hradby a citadela (aby bylo dost místa pro evropskou čtvrť) - v zájmu pohodlí francouzských úředníků a obchodníků bylo vše dovoleno. Teprve v roce 1924 byl aplikován zákon o ochraně historických památek v Hanoji, přijatý už v roce 1913, a nebýt neustálého tlaku ze strany Francouzské školy Dálného východu (École française d'Extreme-Orient)<sup>4</sup>, díky které se zákon začal brát v úvahu, pokračovala by koloniální správa v likvidaci památek ještě o mnoho let déle.

Francouzská moc a pokrokovost její správy se odrážela i ve vzhledu administrativních budov. První správní budovy byly vystavěny v roce 1887 podle plánů architekta Augusta-Henriho Vildieua, na východním břehu Malého jezera: radnice, pošta a vrchní tonkinská rezidence. Stejný architekt navrhl i budovu hanojské četnické stanice, palác generálního guvernéra, centrální vězení a další vojenské a administrativní domy.

Katolická víra byla posílena vztyčením hanojské katedrály v roce 1887 a o něco málo později obohatil architektonickou tvář Hanoje Výstavní palác (navržen André Bussyem podle pařížského Malého paláce, vystavěného jen o dva roky dříve)<sup>5</sup>. Do 20. let XX. století jsou dále dokončeny mnohé další stavby, mezi nejvýznamnější počítáme Hanojské městské divadlo<sup>6</sup>, tramvajová trať<sup>7</sup> a most Doumer<sup>8</sup>.

## 2.2 Indočínský styl

Francouzský vkus a móda v architektuře přetrvaly ve Vietnamu až do 20. let XX. století, kdy se hanojští architekti, francouzští i vietnamští, nechali ovlivnit mužem jménem Ernst Hébrard, který do Vietnamu přinesl styl nový, revoluční, vzniklý skloubením evropské i orientální architektury. Podle P. Papina<sup>9</sup> tento moderní trend pravděpodobně kopíroval tehdejší změněnou koloniální politiku, kdy Francouzi přestali dobývat vietnamské území a pokoušeli se získávat srdce Vietnamců. Hébrard začínal svými ambiciózními projekty přetvářet Hanoj od roku 1923. Jeho návrhy se neomezovaly jen na architekturu, ale snažily se

<sup>3</sup> Knihovna je zde umístěna od roku 1919, kdy byla pojmenována Pierre Pasquier po tehdejším generálním guvernérovi Indočíny. V roce 1939 vlastnila knihovna již 92 163 knih, z nichž 20% bylo vietnamsky psaných.

<sup>4</sup> Škola byla založena guvernérem generálem Paulem Doumerem v prosinci 1898, aby dokončila různé vědecké projekty započaté za éry guvernéra Paula Berta. Škola existuje dodnes a je zaměřena na vědecké bádání v oblasti archeologie, lingvistiky, historie a etnografie.

<sup>5</sup> Realizací výstavby Výstavního paláce došlo k zruinování městského rozpočtu na 10 let dopředu (určen k vystavování indočínských přírodních produktů). Palác byl zničen v roce 1943 americkým bombardováním a na jeho místě později vyrostl proslulý Kulturní palác vietnamsko-sovětského přátelství, zaplacený ze sovětské strany.

<sup>6</sup> Divadlo stojí na konci tehdejší ulice Paul-Bert, dnešní Trang Tien. Se svým mramorovým schodištěm a úctyhodným počtem míst k sezení (870) se stalo symbolem francouzského vlivu v Indočíně. Divadlo bylo dostavěno v roce 1911.

<sup>7</sup> Tramvajová dráha, dlouhá 20 km, byla považována za důkaz pokroku, který Francie do Vietnamu přinesla. K odstranění tratě došlo až v roce 1990, kdy už většina tramvajových vozů nefungovala.

<sup>8</sup> Tento obrovský most přes Rudou řeku, dnes nesoucí název Long Bien (*Long Biên*), byl postaven v roce 1902 podle plánů Gustava Eiffela. Most měří 1860 m.

<sup>9</sup> Philippe Papin: Histoire de Hanoi, str. 244

ve stavbách skloubit místní historický vliv, zeměpisné podmínky, hygienické podmínky, ekonomické možnosti. Jeho trend je nazýván „indočínský styl“ a charakterizuje ho obliba zprohýbaných skládaných střech, velkého množství dveří, podpěrných pilířů, polokruhových přístřešků, vytesaných konzol a prostorných zahrad kolem domů. Hébrard byl první architekt, který podrobně studoval východní architekturu, kulturu i jazyky (ovládal čínštinu a khmerštinu). Rozhodl se vytvořit ve Vietnamu originální architektonický styl osvobozený od francouzského oficiálního neoklasicismu a zároveň slepě nekopírující architektonické prvky vietnamských tradičních památek. Co se týká rozměru města, byl Hébrardův úmysl také odvážný a radikální: rozdělit město na několik částí (administrativní část, rezidenční část Evropanů a Vietnamců, industriální část, sportovní zóny a parky), vytvořit systém ulic sdružených kolem několika náměstí a obohatit město o zeleň. Podle Hébrardových návrhů se oficiálně Hanoj budovala až do roku 1940, kdy je nahradily plány jiných architektů, kteří však byli Hébrardem ovlivněni. Hébrard rozvinul své velkolepé projekty nejen v Hanoji, ale i v Da Latu (*Đà Lạt*), v Saigonu a v Phnom Penhu.

Dědictvím tohoto architektonického období je několik významných budov: Pasteurův institut (nyní Hygienický a epidemiologický ústav - *Viện vệ sinh dịch tễ*), muzeum Francouzské školy Dálného východu<sup>10</sup>, nazýváno také muzeum Louise Finota<sup>11</sup> (nyní Historické muzeum - *Bảo tàng lịch sử*) a sídlo Finančního ředitelství Indočíny (nyní sídlo Ministerstva zahraničních věcí - *trụ sở Bộ Ngoại giao*), budova Indočínské university - *Trường đại học Đông Dương*, kostel Severní brány – *Nhà thờ Cửa Bắc*.

Muzeum Louise Finota, nazývané kdysi také Muzeem francouzské školy Dálného východu, je nejznámějším Hébrardovým dítětem, budovaným od roku 1928 až do roku 1932, kdy bylo slavnostně inaugurováno. Tato budova byla vystavěna hlavně s cílem reprezentovat novou architekturu a představit skloubení orientálně západního vkusu ve své, podle hodnocení současníků, nejdokonalejší podobě<sup>12</sup>. Muzeum se nachází v blízkosti Městského divadla.

Podle návrhů Ernsta Hebrarda vzniklo i Finanční ředitelství, výrazné především rafinovaným systémem střech, balkónů a konzol.

Pasteurův institut byl dokončen v roce 1930 a je dílem architekta Rogera.

Tento stavitelský proud silně ovlivnil hanojskou Školu krásného umění, založenou roku 1925 malířem Victorem Tardieurem, a hlavně poznamenal její sekci sdružující vietnamské architekty, existující roku od 1927. Přestože městské zakázky byly přidělovány výlučně francouzským návrhářům, Vietnamci mohli své umění uplatnit na četných soukromých budovách bohaté hanojské buržoazie. V této době vzniklo asi 200 krásných „francouzských“ vil vyhovujících tehdejšímu evropskému i orientálnímu vkusu, které nebyly obývány pouze francouzskou vrstvou, ale i vietnamskou smetánkou - ta je považovala (a až dodnes jsou tyto koloniální vily takto hodnoceny) za důkaz dobrého vkusu, zámožnosti a výjimečného společenského postavení. Bydlení v těchto vilách mělo i svůj nepopíratelný praktický dopad;

<sup>10</sup> École Française d'Extrême Orient (EFEO)

<sup>11</sup> Louis Finot – zakladatel a první ředitel EFEO

<sup>12</sup> Nguyễn Vinh Phúc: Hà Nội thành phố nghìn năm, str. 253

silné stěny zachovají příjemné klima v tropickém vedru a dobře těsní v hanojském zimním období.

Po roce 1954 se z většiny těchto domů staly soukromé vily vysokých vietnamských funkcionářů, bývalé francouzské administrativní budovy pak byly přeměněny na sídla úřadů VSR, přičemž jejich původní určení zůstalo mnohdy stejné.

### 2.3 Vlastnictví půdy

Na počátku 20. let XX. století patřila značná část půdy v periferiích města Vietnamcům. Naopak ve vnitřní části města vlastnili Evropané (zhruba 4 tisíce lidí) polovinu veškeré půdy a 120 tisíc Vietnamců vlastnilo pouze 45%. Zbytek půdy vlastnili bohatí Číňané, kteří patřili k majetné části hanojského obyvatelstva, ale investovali své finance spíše do obchodu než do pozemků a vlastnili pouze malý zlomek městské půdy.

Průměrná rozloha pozemku připadající na vietnamského majitele byla 265 m<sup>2</sup>, na Číňana 504 m<sup>2</sup> a Evropan vlastnil přes 2 000 m<sup>2</sup>. Tři nejbohatší francouzské rodiny (Éminente, Demange, Debeaux) vlastnily dohromady přes 80 parcel o celkové rozloze 11 hektarů. Mezi bohatými vlastníky pozemků byli i Vietnamci; například podnikatelé Le Van Phuc (*Lê Văn Phúc*) vlastnil více než 3 000 m<sup>2</sup> půdy, Bach Thai Buoï (*Bách Thái Bưởi*) 4 000 m<sup>2</sup>, Hoang Gia Luan (*Hoàng Gia Luân*) 6 000 m<sup>2</sup>. Ze šesti parcel, které byly větší než 1 hektar, byla jedna francouzská, dvě v čínském vlastnictví a tři patřily Vietnamcům<sup>13</sup>. Přestože tedy Francouzi vlastnili polovinu Hanoje, nebyli ani v dobách své největší koloniální slávy jejími jedinými majiteli. Dokonce i v „nejfrancouzštějších“ ulicích (Gambetta, Gia Long, Paul Bert Teinturiers) byli vietnamští obchodníci, advokáti a lékaři majiteli 42% parcel. To, co dělilo Hanoj, nebyla tedy příslušnost k etniku, ale příslušnost ke společenské vrstvě a vlastnictví kapitálu.

---

<sup>13</sup> Philippe Papin: Histoire de Hanoi, str. 248

## 3 Populace

### 3.1 **Vietnamské obyvatelstvo**

V roce 1900 žilo ve vnitřní Hanoji 80 000 obyvatel a v roce 1940 už dvojnásobný počet plus dalších 50 000 lidí, kteří se pohybovali nekontrolovatelně mezi městem a přilehlým okolím<sup>14</sup>. Přírůstek obyvatelstva byl způsoben především novými přistěhovalci do Hanoje, neboť počet pohřbů dosahoval v té době vyšších čísel než počet narození. Jeden novorozenec ze dvou umíral před dosažením jednoho roku života, na rozdíl od Francie, kde se tohoto věku dožilo devět dětí z deseti. Průměrný věk vietnamského funkcionáře, tedy člověka slušně zaopatřeného, s relativně dostatečnou zdravotní péčí, byl 30 let a šest měsíců. Lidé umírali především během každoroční epidemie cholery (v měsících červenci až září) a také na dýmějový (bubonický) mor, který se ve městě objevil v roce 1902. Názorným příkladem občasné neefektivnosti francouzských úředních opatření pramenící z nedokonalé znalosti místního obyvatelstva je následující historka: jako opatření proti krysám přenášejícím mor vyhlásila v roce 1903 hanojská radnice odměnu 0,2 piastru za každou odchycenou krysou – následkem toho začali chudí Hanojané krysy ve velkém pěstovat... K epidemiím ve městě přispívala i tristní hygienická situace a také pověry a zvyky obyvatelstva (pozůstatky po infikovaných lidech byly tajně transportovány do jejich rodných vesnic, což přispívalo k šíření epidemií do dalších oblastí). Situace se o něco zlepšila po roce 1930, kdy byly obecně zavedeny porody v nemocnicích (v roce 1938 rodilo doma pouze 10% hanojských žen) a dosáhlo se určitého pokroku v hygienických návycích. V roce 1934 byla otevřena nemocnice René-Robin (dnešní nemocnice Bach Mai (*Bach Mai*)).

Jak už bylo řečeno, počet obyvatelstva ve městě se tedy zvyšoval díky nově „na černo“ přichozím vesničanům, a tento trend je platný až dodnes<sup>15</sup>.

Stejně jako se rozrůstaly čtvrtě s vietnamským obyvatelstvem, tak se rozpínaly i čtvrtě Evropanů, kterých každým rokem také přibývalo. Na konec došlo ke spojení dvou největších francouzských čtvrtí – okolí bývalé citadely a čtvrti u Malého jezera – a rozštěpení vietnamské části města na dvě části: na jedné straně byla čtvrť obchodníků a řemeslníků a na straně druhé chudá předměstí vietnamských rolníků.

V roce 1921 se pěstováním rýže a zeleniny a chováním bource morušového na výrobu hedvábí zabývalo 41% rodin žijících na předměstí Hanoje. Další početně významnou třídou byli řemeslníci, kteří - kromě tradičních řemesel jako např. truhlářství, koželužství, tkalcovství, barvířství - provozovali i řemesla spjatá s prostředím města: mechaniku, tesařství, nátěry domů, opravy elektrických zařízení, dláždění ulic. Zedníci byli samostatnou skupinou žijící ve čtvrti nacházející se za sídlem generálního guvernéra. Román *Z druhé strany brány*

---

<sup>14</sup> Philippe Papin: Histoire de Hanoi, str. 251

<sup>15</sup> Od roku 1930 přichází do Hanoje z blízkého či vzdáleného okolí 20 až 30 tisíc lidí ročně, kteří tu porodí své děti, částečně splnou s původním hanojským obyvatelstvem a v současné době (rok 2002) jsou jedním z největších problémů města.



města (Ngoại Ô)<sup>16</sup> popisuje život řemeslníků ve čtvrti Bach Mai, každodenní starosti drobných obchodníků s tradiční hanojskou nudlovou polévkou (*phở*), provozovatelů hospod, výrobců tradičních jídel. Život tkalců v části města nazývané Grapefruitová vesnice (*Làng Bưởi*), blízko Papírového mostu (*Cầu Giấy*), byl popsán spisovatelem To Hoaiem (*Tô Hoài*) na osudu dvou rodin v románu Jejich vesnice (*Quê người*)<sup>17</sup>. Městský obchod byl zajišťován ponejvíce drobnými obchodníčky s pojízdnou výkladní skříní, kteří zastavovali u domů a snažili se prodat zákazníkům své zboží. Tento obchod podle P. Papina<sup>18</sup> živil každou pátou rodinu v Hanoji. Provozování prodejny, restaurace či nějaké služby bylo často záležitostí určité předměstské vesnice, která měla na tento obchod monopol: lidové restaurace (*com bụi*) byly provozovány lidmi z Hoang Mai (*Hoàng Mai*), výroba závitků (*bánh cuốn*) obyvateli Thanh Tri (*Thanh Trì*), nudle se šneky (*bún ốc*) a lepkavá rýže (*xôi*) lidmi z Thuy Khue (*Thuy Khuê*), prostěradla a jiné prádlo se pronajímalo v Thu Le (*Thủ Lệ*), v Xuan Tao (*Xuân Tào*) se vyráběl nábytek, holiči z Kim Lien (*Kim Liên*) přicházeli každé ráno se svým náčiním do města, provazy pocházely z Tay Ho (*Tây Hồ*), papír z Ho Chau (*Hồ Khẩu*), barvy z Vong Thi (*Võng Thị*)...

Obchod v centru města se soustředil v trojúhelníku třiceti šesti ulic nazývaných *pho ta*, kde obecně platilo, že drobnými obchodníčky s mobilními krámkami byli Vietnamci a Číňané a velkoobchodníky či majiteli kamenných obchodů byli Číňané a Evropané. Nejčilejšími ulicemi byla ulice Hang Bong (*Hàng Bông*) a ulice Hang Gai (*Hàng Gai*), kde se prodávaly umělecké předměty, bižuterie, knihy, byly zde restaurace, tiskárny.

### 3.2 Evropané

Ve 20. a 30. letech se složení francouzského obyvatelstva v Hanoji značně lišilo od doby dobývání kolonie; stále více se do Vietnamu stěhovaly francouzské ženy a v roce 1940 byla jedna třetina místních Francouzů narozena v Hanoji. Většina rezidentních Francouzů byla velmi bohatá (funkcionáři, obchodníci, restauratěři, majitelé tiskáren...), ale našli se i podvodníci, kteří se v této kolonii za bohaté pouze vydávali, nebo ztroskotanci, dobrodruzi a kuřáci opia, hledající v Orientu úkryt či vzrušení. Evropané si v Hanoji vytvořili svůj vlastní „koloniální“ svět, kde jim nechyběl žádný komfort, kultura, sport, zábava ani jídlo. Scházeli se pravidelně v kavárnách (*Café de la Paix* či *Café du Commerce*), vídali se v kostele, navštěvovali své kino (*Les Variétés*), divadlo, tančírny. Nejlepším svědectvím o tehdejší životě Evropanů v Hanoji jsou dochované dobové časopisy a noviny.

Samostatnou skupinou francouzských rezidentů byli lidé s duchovním posláním; v roce 1935 byl v Hanoji 1 biskup, 32 misionářů a 3 faráři. Další Francouzi byli Milenky kříže (*Amantes de la Croix*) – 365 žen rozdělených do 17 klášterů, 23 karmelitek, 25 bratrů z francouzské křesťanské školy a jejich žáci a další učitelé různých katolických škol. Zvláštní místo patřilo sestrám Svatého Pavla ze Chartres (*Saint-Paul de Chartres*), které do Hanoje přišly jako ošetřovatelky a vybudovaly zde místní nemocnici, později odkoupenou správou

<sup>16</sup> Nguyễn Đình Lập: Ngoại Ô, Hanoi, Hà Nội, 1941. Autor se narodil ve čtvrti Bach Mai v roce 1913.

<sup>17</sup> Tô Hoài: Quê người, str. 7 – 198.

<sup>18</sup> Philippe Papin: Histoire de Hanoi, str. 260.

města a přeměněnou na Protektorátní nemocnici (dnešní nemocnicí Vietnamsko-německého přátelství *Bệnh viện Hữu Nghị Việt-Đức*). Následovně tyto sestry založily hospic Svatého Josefa (hospice Saint-Joseph), kde pečovaly o nevléčitelně nemocné, staré, žebráky a sirotky. Dále od roku 1896 vlastnily instituci Sainte-Marie, kde ještě dnes socha panny Marie zdobí její bránu, a nemocnici Saint-Paul (*Xanh Pôn*), která pod tímto jménem existuje dodnes.

Lidé okolo misie spolu byli propojeni časopisy (ve francouzském jazyce i ve vietnamštině), tiskárnou, knihovnou a vzhledem k vlastnictví 13 hektarů pozemků, rozmístěných po celé Hanoji, představovali ve své době relativně mocnou skupinu.

Kromě Francouzů (v roce 1901 jich zde žilo 1000, v roce 1908 už 4000, přičemž tento počet se udržel během celé koloniální periody<sup>19</sup>) žila z evropských národů v Hanoji komunita Angličanů, Němců, Portugalců, Italů a Belgičanů – jejich počet byl však zanedbatelný a dohromady sotva dosahoval součtu jednoho sta.

### 3.3 Asiaté

Další významnou hanojskou komunitou byli Číňané; přestože byla Hanoj ve srovnání s jinými velkými městy v jihovýchodní Asii málo „čínská“ (i ve srovnání se Saigonom a hlavně s Haiphongem), v roce 1930 zde žilo téměř 5 tisíc Číňanů, kteří v mnohých oblastech vládli vietnamskému obchodu a často v tomto směru výrazně zastíňovali Francouze. Jejich přítomnost ve městě byla nepřehlédnutelná i díky častým sporům s vietnamským obyvatelstvem.

Mezi léty 1920 a 1930 žilo ve městě asi 50 Japonců, přesněji řečeno Japonek, které se zabývaly prostitucí, a několik málo mužů, kteří se vydávali za fotografy, ale pravděpodobně získávali informace a prováděli špionáž<sup>20</sup>. Z dvou set Indů tvořili naopak většinu muži; oficiálně to byli obchodníci s látkami v ulici Hang Bong, neoficiálně se věnovali činnosti lukrativnější – lichvářství.

---

<sup>19</sup> Philippe Papine: Histoire de Hanoi, str. 253

<sup>20</sup> Philippe Papine: Histoire de Hanoi, str. 258

## **4 Kulturní změny a radikální hnutí**

Koloniální autority spatřovaly ve vzdělání lidu nebezpečí možného buřičství, a tak plánovaně omezily možnost vstupu na univerzitu (v roce 1907 bylo na univerzitě pouze 200 studentů, v roce 1930 o 300 studentů více) a i na francouzsko-vietnamské školy a na soukromé vietnamské školy. Rozhodly také o vydávání časopisů ve vietnamštině s důkladně cenzurovaným obsahem: časopis Dong Duong Tap Chi (*Đông Dương Tạp Chí*) - Indočínský časopis, redigovaný Nguyen Van Vinhem (*Nguyễn Văn Vinh*) vyšel poprvé v roce 1913, časopis Nam Phong (*Nam Phong*) - Jižní vítr redigovaný Pham Quynhem (*Phạm Quỳnh*) jen o několik let později<sup>21</sup>. Přestože druhý časopis obsahoval mnoho textů napsaných v zájmu koloniální správy, na dvacet let silně ovlivnil hanojský kulturní život svými vynikajícími populárními články o literatuře, historii, náboženství, lingvistice a překlady z cizojazyčné literatury. Básník Tan Da (*Tản Đà*), publikující v časopise až do své smrti, se v roce 1939 stal spojícím článkem mezi generací s klasickým vzděláním a mladými pokrokovými spisovateli ovlivněnými francouzskou kulturou. Přestože měl klasické vzdělání a vynikal ve psaní poezie podle čínských vzorů, neváhal psát novou poezii v latince a výrazně tak přispěl k rozšíření tohoto písma mezi inteligencí.

Nová moderní literatura oproštěná od čínských prosodických i tématických pravidel podkopala základy tradičního vkusu i chápání umění. V roce 1925 vychází první vietnamský román v latince *Tố Tâm* (jméno hlavní hrdinky knihy) od Hoang Ngoc Phacha (*Hoàng Ngọc Phách*) a stává se velkou událostí. Literární kvalita tohoto romantismem ovlivněného románu je sporná, avšak dopad tohoto obyčejného, ale nešťastného příběhu (hrdinka umírá na poslední stránce knihy), je velký – hlavním tématem budoucích románů se stává život všedních dnů.

O pět let později, po stávkách studentů a povstáních na venkově, zakládá hanojská inteligence Autonomní literární skupinu (*Tự lực văn đoàn*), která navždy poznamenala literární i žurnalistický vkus země zjednodušením vyjadřování. Nejvýznamnější osobnosti této skupiny byly současně členy hnutí Nová poezie (*Thơ mới*) vedeného básníkem The Luuem (*Thế Lữu*) a ovlivněného Charlesem Baudelairem a Stéphanem Mallarmé. Odklon od používání znakového písma a vzrůst oblíbenosti písma latinizovaného přinesl oproštění poezie od tradičních ideografických her a využití především zvukové stránky tónového jazyka. Všechny novinky v tehdejší literatuře šly ruku v ruce s kritikou všeho starého a to nejen v literárním vkusu, ale i ve společnosti, v rodině. Hanojané se začali vysmívat venkovánům, jejich zvykům, pověrám, předsudkům. Zpodobněním tohoto nového trendu se stala dvojice kreslených postaviček Ly Toeta (*Lý Toét*) a Xa Xe (*Xã Xê*) oživená básníkem Tu Moem (*Tú Mỡ*), členem Autonomní literární skupiny, ve dvou satirických listech, Mravy (*Phong Hoá*) a Dnešek (*Ngày Nay*), a na divadelním jevišti. Tyto velmi úspěšné karikatury zpodobňovaly prosté naivní venkovany, kteří přijíždějí do města a diví se technickému pokroku (jeden z nich

---

<sup>21</sup> Nguyễn Mạnh Hùng: Xã Hội Việt Nam Cuối Thế Kỷ 19 - Đầu Thế Kỷ 20, str. 77

se například snaží zastavit kropicí vůz, aby mohl řidiče upozornit, že má díru v nádrži) a zvykům podivných Evropanů (co mají za neobyčejné sliny, když s nimi mohou zalepovat obálky?). Hanoj byla v té době místem udávajícím tón, diktujícím módu, vkus, životní styl.

Zrod novodobého vietnamského radikalismu se datuje od roku 1927, kdy Nguyen Thai Hoc (*Nguyễn Thái Học*) založil pod vlivem čínského Kuomintangu v Hanoji Vietnamskou národní stranu. Členská základna strany se rozrostla hlavně po roce 1929, kdy její přívrženci zorganizovali několik ozbrojených útoků; v únoru byl například zabit jeden z nájemců nosičů nákladů a v následujícím roce je zorganizováno povstání ve věznici Yen Bai (*Yên Bái*) – po tomto útoku je odsouzeno 80 členů strany k smrti (mezi nimi i Nguyen Thai Hoc) a 594 osob je uvězněno. Tento tvrdý zásah a v podstatě vymýcení strany se staly pravděpodobně jedním z důvodů zesílení vlivu radikálních komunistů, kteří se stali jedinými odpůrci kolonialismu, a zároveň i moci úředníků ve městě, ale hlavně na venkově, kde podporovali rolnická povstání. Vietnamský komunismus se zrodil na začátku XX. století mezi vietnamskou exilovou komunitou v Paříži (už tehdy byl významnou osobností vietnamského komunistického hnutí Nguyen le Patriote, který později přijal jméno Ho Chi Minh (*Hồ Chí Minh*)); ve stejné době existovala v Hanoji pouze Asociace revoluční mládeže (založená v roce 1925 v Kantonu) vydávající bulletin Mládež – Thanh Nien (*Thanh Niên*). Ve městě nebylo komunistické hnutí příliš silné, avšak čím dál více přitahovalo vysokoškolské studenty a profesory. V březnu 1929 byla v ulici Ham Long (*Hàm Long*) založena první komunistická buňka v Hanoji. Kolébkou komunistických myšlenek a jejich přívrženců byla v Hanoji škola Thang Long (*Thăng Long*) situovaná na kraji obchodní čtvrti (nyní ulice Phung Hung (*Phùng Hưng*)). V roce 1936-1937 navštěvovalo tuto školu 1800 žáků a vyučovalo zde 50 učitelů, mezi kterými byl i známý budoucí generál Vo Nguyen Giap (*Võ Nguyễn Giáp*), vyučující zde historii, budoucí ministr školství Dang Thai Mai (*Đặng Thai Mai*), budoucí ministr spravedlnosti Vu Dinh Hoe (*Vũ Đình Hoè*), básník a archeolog Pham Huy Thong (*Phạm Huy Thông*); a ředitelem školy byl pak Hoang Minh Giam (*Hoàng Minh Giám*), budoucí ministr zahraničních věcí.

V roce 1930 byla hanojská inteligence stále ještě velmi roztržštěná a komunismus rozhodně nebyl jedinou uctívanou a obdivovanou ideou; mladé lidi sdužovaly i různé reformátorské myšlenky a proudy, nacionalismus, marxismus, existovala i malá skupina anarchistů. Ve druhé polovině 30. let začala francouzská správa pociťovat vzrůstající ohrožení svého postavení, kdy různé revoluční myšlenky, proniklé do Vietnamu z Francie, začaly podkopávat koloniální systém a skupiny, které je šířily, byly čím dál militantnější a nekompromisnější. Šířitelem bojovné nálady mezi obyvatelstvem se stal především tisk; v té době vycházelo v Indočíně několik stovek deníků a časopisů<sup>22</sup>. Přestože byli hanojští žurnalisté neustále kontrolováni, dařilo se jim mást policii častým měněním redakcí a užívaných pseudonymů. Zakázaných časopisů bylo v té době více než těch legálních, francouzská tajná policie Sûreté a její vietnamští pomocníci zasáhli proti třiceti tisícům

---

<sup>22</sup> Nguyễn Mạnh Hùng: Xã Hội Việt Nam Cuối Thế Kỳ 19 - Đầu Thế Kỳ 20, str. 77

„neposlušných“ šířitelů protifrancouzských revolučních myšlenek. Mezi nejznámější a nejbojovnější tiskoviny patřil Kačer – Vit Duc (*Vit Duc*), jakási regionální verze francouzského satirického a kritického časopisu *Canard Enchaîné*. Časopis založil Nguyen Van Thai (*Nguyễn Văn Thái*) a redakce sídlila v ulici Juliána Blanca (současná ulice Phu Doan (*Phủ Doãn*)). Tento týdeník vycházel vždy ve čtvrtek a jeho náklad se pohyboval okolo 4 500 výtisků v roce 1938 a kolem 7 000 v roce 1939. Časopis byl proslulý svými jedovatými karikaturami, které zachycovaly absurdní volby, francouzské úředníky, vietnamské přísluhovače, ale i mezinárodní události, nástup fašismu v Evropě, mnichovské události...

## **5 Závěr**

V Hanoji se na počátku XX. století prolínal svět koloniálního rozmachu se světem beznadějně bídy, kde přechod tvořili obchodníci, advokáti, novináři...

Čtvrtě obývané cizinci a bohatými Vietnamci rozkvétaly za koloniální éry, kdy Hanoj byla považována za Paříž východu, novými vilami i administrativními budovami a symbolem tohoto architektonického rozmachu města se stal „indočínský styl“. Téměř celý střed města byl přeměněn podle francouzských plánů, naopak do částí Hanoje obývaných vietnamskými dělníky a řemeslníky evropská architektura nezasáhla. Bez této epochy by centrum Hanoje vypadalo úplně jinak, pravděpodobně méně malebně, více provinčně a asijsky.

Francouzští rezidenti také přenesli do svých asijských domovů i evropský životní styl: kavárny, kino, noviny, kostel a další. Výstavbou několika nemocnic zvýšili hygienické standardy, vybudovali novou infrastrukturu a přeměnili vzdělávací systém Vietnamu.

I přes tyto klady Francouzi nedokázali proniknout do duše místního obyvatelstva a potlačit ve Vietnamcích odpor k samozvaným vládcům.

Během 20. a 30. let se mezi vietnamskými intelektuály začaly formovat různé revoluční protifrancouzské myšlenky šířené zejména prostřednictvím ilegálního tisku. Lidé stojící u zrodu radikálních myšlenek se po pádu francouzského protektorátu stali vůdčími představiteli země.

Éra 20. a 30. let dvacátého století navždy zanechala stopy ve vzhledu Hanoje i ve stylu života i vkusu jejích obyvatel.

## 6 Příloha

### 6.1 Abecední seznam současných názvů nejznámějších ulic v Hanoji a jejich jmen za francouzského protektorátu

Dnešní názvy	Staré názvy
Bà Triệu	Lê Lợi
Bạc	Changeurs
Bát Đàn	Vieille des Tasses
Bông	Coton
Cầu Gỗ	Pont en bois
Đào	Rue de la soie
Đông Xuân	Riz
Đường	Sucre
Duy Tân	Route de Hué
Gai	Chanvre
Gia Long	Gia Long (Bd)
Giấy	Papier
Hai Bà Trưng	Rollandes (Bd)
Chả Cá	Laque
Chu Văn An	Vallenhoven
Lý Thái Tổ	Courbet (Admiral)
Lý Thường Kiệt	Carreau
Mã	Cuivre
Mắm	Saumure
Nguyễn Thái Học	Duvillier
Nhà thờ	Cathédrale
Quán Sứ	Richaud
Quan Thánh	Grand Bouddha
Quang Trung	Jaureguiberry (Bd)
Tây Hồ	Eckert (Square)
Tây Sơn	Simoni (Square)
Trần Hưng Đạo	Gambetta (Bd)
Tràng Tiền	Paul Bert
Hàm Long	Doudard de la Grée
Hàng Bài	Dong Khanh

## **6.2 Fotografická příloha (současný vzhled nejznámějších budov postavených v Indočínském stylu)**

- 1) Pasteurův institut (nyní Hygienický a epidemiologický ústav - *Viện vệ sinh dịch tễ*)
- 2) Muzeum Francouzské školy Dálného východu, nazýváno také muzeum Luise Finota (nyní Historické muzeum - *Bảo tàng lịch sử*)
- 3) Sídlo Finančního ředitelství Indočíny (nyní sídlo Ministerstva zahraničních věcí - *trụ sở Bộ Ngoại giao*)
- 4) Budova Indočínské university - *Trường đại học Đông Dương*

## **7 Seznam použité literatury**

### **7.1 Knihy**

- Đặng Thái Hoàng: Hà Nội nghìn năm xây dựng (Hanoj – tisíc let výstavby), NXB Hà Nội 1980.
- Doãn Đuan Trinh: Hà Nội di tích lịch sử văn hoá và danh thắng (Hanoj – historická a kulturní památka a slavné místo), Trung tâm UNESCO bảo tồn và phát triển văn hoá dân tộc VN, HN 2000.
- Nguyễn Mạnh Hùng: Xã Hội Việt Nam Cuối Thế Kỷ 19 - Đầu Thế Kỷ 20 (Vietnamská společnost na konci 19. a na začátku 20. století), Hong Bang University 1999.
- Nguyễn Vinh Phúc: Hà Nội thành phố nghìn năm (Hanoj tisícileté město), NXB Nông nghiệp, Hà Nội 2002.
- Philippe Papin: Histoire de Hanoi, Fayard France 2001.
- Tô Hoài: Quê người (Rodiště), Hanoi, 1994, díl 2., str. 7 – 198.
- Trần Hùng, Nguyễn Quốc Thông: Thăng Long – Hà Nội, mười thế kỷ đô thị hóa (Hanoj – deset století urbanizace), Trung tâm nghiên cứu kiến trúc, Hà Nội 1995.
- Virgitti Henri: Quelques oeuvres sociales dans la ville de Hanoi, Hanoi Imprimerie d'Extreme Orient 1938.

### **7.2 Časopisy**

- Vietnamese studies (1995/3, č. 117), str. 124-139, Tran Hung: The French or European quarter in Hanoi: evolution, architectural value and present situation.
- Vietnamese studies (1993/1, č. 107), str. 26-56, Christian Pédelahore: Hanoi, Mirror if Indochinese Architecture.
- Vietnam Cultural Window (1998/3)